Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

DOI:10.17951/we.2015.1.2.27. | Wschód Europy • Восток Европы • East of Europe 1(2) / 2015

Zdravko Stamatoski
Skopje, Macedonia

Kult świętego Klimenta w hagiografiach i podaniach ludowych (wizja macedońska)

1. Droga życiowa św. Klimenta Ochrydzkiego

Rekonstrukcji drogi życiowej św. Klimenta Ochrydzkiego świat nauki zazwyczaj dokonuje na podstawie *Obszernego żywota Klimenta* (*Пространото Климентово житие*) napisanego greką przez abp. Ochrydu Teofilakta (1055–1107) w ostatnich latach XI w. Korzysta się przy tym także z innych źródeł, jak np. *Krótki żywot* (*Краткото житие*) abp. Ochrydu Dimitrija Chomatiana, który również przełożono na grekę, ale około 300 lat po śmierci Klimenta, w XIII w., oraz z *Żywotów słowiańskich Nauma Ochrydzkiego* (*Словенските житија на Наум Охридски*), napisanych przez anonimowego ucznia Klimenta i Nauma niedługo po ich śmierci (Naum, 830–910). Nie sposób jednoznacznie stwierdzić, kiedy urodził się Kliment, czy miał rodzinę, jakiej był narodowości. Nauka do tej pory nie podała nam mocnych argumentów, które rozstrzygałyby bez żadnych wątpliwości w tych sprawach. Przyczyn jest dużo: po pierwsze, dla samych autorów żywotów informacje te nie były najistotniejsze, a po drugie, w tradycji i religijnej, i ludowej wiek świętego tak naprawdę nie ma większego znaczenia.

Jedyne wiarygodne źródło wiedzy o jego życiu to wspomniany *Obszerny żywot…*[1]. Wiadomo, iż Kliment zmarł 27 lipca 916 r., czyli 9 sierpnia starego stylu, stąd nasuwa się pytanie, ile miał lat, kiedy umarł? Ogólnie datę jego śmierci, a właściwie pochówku, czci się w Macedonii jako tzw. „letni Kliment", natomiast datę narodzin, 8 grudnia, jako tzw. „zimowy Kliment". Dane o datach narodzin i śmierci Klimenta są zanotowane w *Obszernym żywocie…*, a ochrydzki abp Teofilakt (1055–1107) utrwalił je później

[1] W macedońskiej nauce dzieło to cieszy się niezwykle wielkim zainteresowaniem, jednak na tle bardziej szczegółowych badań wyróżniają się: Haralampie Polenaković ze swoją książką *Творците на словенската писменост* (pol.: *Twórcy piśmiennictwa słowiańskiego*) oraz Vera Stojčevska-Antić i jej praca *По стапките на Свети Климент Охридски* (pol.: *Śladami Św. Klimenta Ochrydzkiego*). O nim pisali jeszcze: Blaže Koneski, Radmila Ugrinova-Skalovska, Ilija Velev, Dimitar Pandev i inni liczni przedstawiciele macedońskiej nauki (m.in. folkloryści Kiril Penušliski i Tome Sazdov, etnografowie i antropolodzy, jak np. Tanas Vražinovski itp.).

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

na płycie nagrobnej w ochrydzkiej cerkwi św. Bogurodzicy Peribleptos. Ponieważ data roku śmierci jest jedyną pewną datą jego życia, w świecie nauki odbyły się liczne dyskusje na temat tego, ile właściwie lat miał Kliment, gdy zmarł? Momir Polenaković podaje, że był on „wyczerpanym ciężką pracą, przygarbionym starcem" i że „za młodu towarzyszył swojemu nauczycielowi Metodemu oraz na własne oczy widział wszystkie dzieła swego Mistrza". Można więc wnioskować, iż Kliment zmarł jako 70–80-letni starzec, co z kolei mogłoby wskazywać na lata 30. lub 40. IX w. jako okres, kiedy mógł się urodzić (ok. 835–840 r.). Jest to teza dość względna, ponieważ określenia „starzec" lub „za młodu" można różnie interpretować[2].

Jeśli chodzi o miejsce urodzenia Klimenta Ochrydzkiego, to fakty, którymi dysponują uczeni z krajów, gdzie szerzony jest jego kult, skłaniają do kilku przypuszczeń. Według jednego z nich, Kliment urodził się tam, gdzie zmarł, czyli w Ochrydzie. Inne źródła twierdzą, że urodził się w Grecji lub w Bułgarii, a niektóre podają nawet, że urodził się na Morawach. Większość tez wysuniętych przez naukowców zakłada, że nawet jeśli nie w samym Ochrydzie[3], to Kliment z pewnością urodził się na terenie Macedonii, i to niedaleko Ochrydu, tak jak głoszą również legendy, m.in. te omawiane przez mieszkańców tego miasta.

W kwestii ważniejszej, czyli do jakiego narodu należy zaliczyć świętego, ostatnie badania nie tylko macedońskich i bułgarskich naukowców, lecz także uczonych z innych krajów stwierdzają jednoznacznie, iż był on Słowianinem z terytorium ówczesnej Macedonii, rozumianej geograficznie, choć do niedawna panowały opinie, że był on Grekiem, a nawet Morawianinem.

Stosunkowo krótki okres, który dzielił Klimenta od Teofilakta, nie pozwolił temu drugiemu precyzyjnie wyznaczyć lub sprawdzić wiarygodności powyższych danych z życia osobistego Klimenta. Skupiony nad opracowaniem jego właściwej działalności, jako nauczyciela, dydaktyka i pedagoga, twórcy pierwszej i największej jak na tamte czasy uczelni słowiańskiej – Teofilakt – zapewne przykładał wagę do tego, by późniejszym naśladowcom przybliżyć właśnie te fakty dotyczące jego pracy i twórczości, a nie te z życia świeckiego. Z kolei w *Żywotach Cyryla i Metodego* podano również dane o jego rodowodzie rodzinnym, jak również inne dane dotyczące jego życia. Spotykamy także źródła, które podają, iż Kliment i Naum z Ochrydu byli rodzonymi braćmi, a *Ochrydzkie podanie ludowe* (*Охридското народно предание*) stwierdza, iż Naum jest nawet starszym bratem Klimenta[4], wbrew rozpowszechnionej tezie, że to Kliment jest starszy. Naum zmarł w roku 910, Kliment w 916, stąd w *Żywocie Nauma* zanotowano, iż o jego pochówek zadbał sam Kliment, pełniący wówczas funkcję biskupa Veličkiego. Wniosek współczesnych naukowców jest taki, iż rzeczywiście mogli być oni rodowitymi braćmi, ale także braćmi w konfesjonalnym znaczeniu tego słowa. „Brat" albo

[2] Х. Поленаковиќ, *Творците на словенската писменост*, Скопје 1985, с. 151.

[3] Fakt ten jest również podtrzymywany przez Verę Stojčevską-Antić w: В. Стојчевска-Антиќ, *По стапките на Свети Климент Охридски: македонистички теми*, Скопје 2003, с. 38.

[4] Х. Поленаковиќ, *op. cit.*, с. 152.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

„batiuszka" to nazwy, którymi posługują się prawosławni chrześcijanie, zwracając się do siebie nawzajem.

O edukacji Klimenta również nie istnieje dużo źródeł. O ile w żywotach nie ma danych na ten temat, to pewne informacje można uzyskać na podstawie przecudnych słów ze *Służby ku jego czci*[5]. Według tego źródła, był on człowiekiem niezwykłej wiedzy o literaturze teologicznej i nie tylko, o wspaniałej erudycji, miał także poczucie kompozycji i umiaru, wyrazu i obrazowości. Sam fakt obecności, w zasadzie towarzyszenia Metodemu podczas misji na Morawach, stanowi dowód jego wykształcenia, ponieważ trudno wyobrazić sobie, żeby do Bizancjum wysłało człowieka niewykształconego, aby mierzył się z łacińskim duchowieństwem. Również znanym faktem jest to, iż Kliment mógł pobierać naukę u Metodego, w czasie gdy ten kierował diecezją Bregalnicy.

Co konkretnie zawiera *Obszerny żywot*? Po słowach wstępnych Teofilakt, posługując się niepełnymi żywotami Klimenta oraz fragmentami zachowanych *Legend Panońskich* (*Żywoty Cyryla i Metodego*), podaje, że Bracia Cyryl i Metody utworzyli alfabet słowiański oraz przetłumaczyli wiele ksiąg o charakterze religijnym z greki na język staro-cerkiewno-słowiański. Braciom Cyrylowi i Metodemu bardzo zależało na tym, by ktoś z ich uczniów kontynuował ich Dzieło; Teofilakt podaje pięciu najzdolniejszych: Gorazd, Kliment, Naum, Angelarij oraz Sava. Tych pięciu uczonych, wraz ze sławnymi Braćmi, stanowi słynny szereg świętych narodów południowych, znanych jako „*седмочисленици*" (siedmiu świętych). Starając się pokazać właściwe walory ich dzieła w zakresie tłumaczenia ksiąg religijnych, Teofilakt wskazał, iż Bracia z Salonik oraz jego uczniowie – wybrana elita duchownych z południa Bałkanów – po misji morawskiej udali się do Rzymu, by pokazać papieżowi tłumaczenia m.in. Pisma Świętego. Papież zaś przyjął ich z największymi honorami i nadał im zaszczytne miana diakonów, protodiakonów itp.

Rekonstruując życiorys Klimenta, dowiadujemy się, iż podczas pobytu w Rzymie został mianowany przez papieża Hadriana duchownym, co odnotowano w *Słowiańskim żywocie Nauma*, i co po raz pierwszy zostało wymienione przez macedońskiego działacza odrodzeniowego Jordana Hadži Konstantinova-Džinota w odpisie tego żywota pochodzącym z XVI w. Podano tam, że „papież [Hadrian] mianował Klimenta i Nauma wraz z innymi uczniami", a potem, gdy wielki Mistrz Cyryl umierał, żegnał się ze swoimi uczniami w taki oto sposób: „zawołał ucznia swego, który później stanie się biskupem Veličkim oraz Savę, Angelarija, Gorazda i Nauma [...] i nauczał ich w prawowierności (prawosławiu)"[6]. Jego słowa są zanotowane w *Krótkim żywocie Cyryla*. To podwójne wspomnienie Klimenta, mówiące o jego roli towarzyszącej podczas misji na Morawach i w Rzymie, skłania do zadania pytania, od kiedy Kliment był uczniem Cyryla i Metodego. Powszechnie znane jest przypuszczenie, które spotyka się w kilku dziełach, że Kliment mógł nawet uczestniczyć w misji sławnych Braci u Chazarów od roku 859–861. Podania te informują nas jeszcze o tym, że Kliment mógł swoje imię

[5] Podana jest na końcu tego tekstu.

[6] Х. Поленаковиќ, *op. cit.*, с. 155.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

zakonne otrzymać na cześć papieża Klemensa, który zmarł na wygnaniu na Krymie, a którego relikwie – jak wiadomo – odnalazł sam Cyryl podczas wspomnianej misji[7].

Gdy o tym mowa, niektórzy naukowcy nie wykluczają tezy, iż Klimenta mógł tak nazwać sam papież, chcąc w ten sposób uhonorować najbardziej znanego i najbardziej lojalnego ucznia Cyryla i Metodego, który odbył tak długą podróż z relikwiami papieża Klemensa. Nasz bohater, św. Kliment Ochrydzki, był postacią najbardziej zasłużoną i w najwyższym stopniu godną tego miana.

Należy przy tym zadać pytanie, dlaczego to Kliment wymieniany jest jako pierwszy z równych, dlaczego figuruje na czele grupy uczniów razem z Gorazdem, jako postać, która w sposób najbardziej otwarty, szczery i lojalny wspierała misję Metodego na Morawach, nie raz otwarcie konfrontując się ze słowiańskim Kościołem na tych terenach. Gorazd pochodził z Moraw, więc fakt, iż w tej dwójce najbliższych współpracowników Metodego znalazł się także ktoś z południa Europy, świadczy o wielkości Klimenta oraz jego nadzwyczajnych zdolnościach, zarówno duchowych, jak i czysto ludzkich. O tym, jak również o częstych, coraz głębszych podziałach w zakresie percepcji wiary i rozbieżnościach w jej interpretacji z klerem łacińskim. W dalszej części *Obszernego żywota* abp Teofilakt zanotował bardzo istotny fakt dotyczący podróży uczniów Metodego w różne strony Słowiańszczyzny, co zmusiło ich do głoszenia Ewangelii w różnych odmianach języka staro-cerkiewno-słowiańskiego. Droga Klimenta wiodła wzdłuż Dunaju, co sprawiło, iż jego powrót do macierzystych krain ostatecznie wyszedł Słowianom południowym na dobre.

W drodze na południe, według Teofilakta, Kliment i jego towarzysze przeżyli kilka przygód, podczas których zwykli ludzie mogli się przekonać o jego wiedzy, a także być świadkami jego mocy uzdrowicielskiej[8]. Po śmierci świętego przekonali się o niej również mieszkańcy Ochrydu, gdzie został on pochowany. Wierni często zwracali się do swojego świętego z prośbą, by dał im zdrowie i dobrobyt, a jego pomoc była tak skuteczna, że ów kult aż do dziś jest bardzo żywy.

Niebawem w swej podróży Kliment przekroczył Dunaj i trafił do Belgradu, który wówczas należał do cesarstwa bułgarskiego. W 885 r. podczas wyprawy na południe doszło do spotkania pomiędzy Klimentem i jego współpracownikami z wysłannikiem bułgarskiego księcia Borysa. Spotkanie to miało miejsce w belgradzkiej twierdzy, nazwanej później przez Osmańczyków Kalemegdanem. Zaraz potem wszyscy udali się na dwór samego Borysa, który przyjął ich z największymi honorami, a ich celem było tylko jedno – rozpowszechnianie prawdziwej wiary w Chrystusa.

W wyniku różnych chorób i nieszczęść z grupy wysłanników pozostali tylko Kliment i Naum. Książę Borys postanowił zatrzymać u siebie Nauma, a Klimenta wysłał dalej na południowy zachód cesarstwa, konkretnie do Kutmičevicy, w tym samym celu

[7] И. Велев, *Византиско-македонски книжевни врски*, Скопје 2005, с. 209–248.

[8] W macedońskim środowisku prawosławnym często omawiana jest legenda o chłopcu, który umarł w chwili, gdy Kliment przekroczył progi jego domu, ale za sprawą modlitw świętego chłopiec zmartwychwstał.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

– aby prowadził prace edukacyjne i duchowo-oświatowe. Teofilakt pisał, że „Kliment został wysłany, by pełnić rolę nauczycielską, a wszystkim mieszkańcom rozkazano, by go przyjąć przyjaźnie, słuchać jego poleceń, honorować go darami i pokazywać mu zamiłowania”[9]. Dodatkowo Kliment otrzymał posiadłości w miejscowości Devol oraz kilka działek w Ochrydzie i okolicy. Tym samym jego wielka misja rozpowszechniania wiary chrześcijańskiej wśród Słowian w tym regionie właściwie już mogła się rozpocząć.

2. Kutmičevica, Devol, Velika, Plaošnik, jako miejsca kultu, oświaty i nauki

Gdzie położone są Kutmičevica i Devol? Dzisiejsza toponimia Bałkanów nie zna tych nazw własnych, figurują one tylko w opracowaniach dotyczących działalności Klimenta. Ochryd, Devol i Glavenica, o których wspomina się w *Obszernym żywocie…* i w innych żywotach, określa się jako osady w ramach większego obszaru, który nosi nazwę Kutmičevica. Uczeni stwierdzili jednoznacznie, iż tak był określany region, który znajdował się na pograniczu dzisiejszej południowo-zachodniej Macedonii, północno-wschodniej Albanii oraz północno-zachodniej Grecji. Drugi toponim istnieje w dzisiejszej Albanii i nazywa tamtejszą rzekę Devol.

Powyższa teza o motywach, którymi kierował się książę Borys, bywa czasem podważana. Według niektórych ekspertów Kliment był zmuszony udać się do Kutmičevicy, ponieważ nie chciał zaakceptować pisma cyrylicznego, które już panowało w centralnej Bułgarii oraz na dworze cesarskim. Jako konsekwentny naśladowca twórców głagolicy Cyryla i Metodego, Kliment był przekonany, że to jedyny alfabet wart rozpowszechniania. Cyrylica o wiele bardziej była w użyciu w szkole w Presławiu w Bułgarii, gdzie wpływy bizantyjskie były o wiele większe niż na ówczesnym terytorium Macedonii[10]. Wspominany jest także nurt nostalgiczny, czyli sentymentalnego powrotu „do domu”. W sytuacji gdy nie ma wyraźnych wskazówek, gdzie Kliment się urodził, pod uwagę mogą być brane wszelkie teorie, aczkolwiek i tak najistotniejsze jest to, co udało mu się zrobić za życia – od misji chazarskiej i na Morawach, przez Rzym do Bułgarii i w końcu do miasta jego spoczynku, czyli do „staro-cerkiewno-słowiańskiej Jerozolimy”, jak do dziś mówimy o Ochrydzie.

Dochodzimy wreszcie do kwestii najistotniejszej, mianowicie do funkcjonowania powszechnie znanej ochrydzkiej szkoły literackiej, którą założył Kliment. Z dzisiejszego punktu widzenia oraz percepcji późniejszych i współczesnych uniwersytetów trudno nazwać tę szkołę „uczelnią”. Z kolei nieprzerwana praca nad przekładami greckich dzieł literackich o charakterze religijnym, powstawanie rodzimych dzieł pisanych w języku staro-cerkiewno-słowiańskim oraz praca nad – mówiąc językiem współczesnym – promowaniem chrześcijaństwa w regionie na pozór zacofanej Kutmičevicy, dało Klimentowi czołowe miejsce wśród wszystkich uczniów Cyryla i Metodego. Imponująca liczba 3500 uczniów, z którymi święty (współ)pracował na terenie Kutmičevicy, robi

[9] Х. Поленаковиќ, *op. cit.*, с. 164.

[10] Д. Пандев, В. Стојчевска-Антиќ, *Македонија. Лулка на словенската писменост*, Скопје 2006, с. 52.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

niezwykłe wrażenie i pokazuje to, jak bardzo jego nauka (duchowa, literacka, ogólnie oświatowa) była propagowana na terenie ówczesnej Bułgarii i Macedonii. Z pewnością więc możemy mówić o „pierwszej słowiańskiej uczelni" w ogóle, o niezwykłym dorobku kulturowym, którym szczyci się slawistyczny świat nauki, działacze kultury i zwykli obywatele Macedonii, Bułgarii i całej Słowiańszczyzny. O poświęceniu się Klimenta nauce i jego stosunku do uczniów Teofilakt napisał, cytując anonimowego ucznia, który zrelacjonował ten temat w starszych żywotach: „A nas, spokojnych i niedostojnych, przez swoją dobroć i wielkość, nas dopuszczał bliżej niż innych i my byliśmy stale przy Nim. Nigdy nie widzieliśmy, żeby nie pracował, zawsze uczył dzieci z wielką cierpliwością: pokazywał im kształty liter, tłumaczył sens napisanego tekstu, a kolejnym układał dłonie do pisania"[11]. Potem pisał książki albo tłumaczył z greki, nocą oddawał się Bogu i modlitwie, a od następnego ranka zaczynał od nowa. Podania, które na ten temat krążą, powiadają, że Kliment był tak zdolny i oddany pracy, że potrafił w tym samym czasie pisać swoje dzieła i nauczać swoich uczniów, albowiem w tym samym czasie „jednym pokazywał kształty liter, a innym wyjaśniał sens tego, co zostało napisane"[12].

Sam Kliment rozporządzał zadaniami swoich uczniów według wcześniej ustalonej metryki oraz systematyzacji. Część uczniów została mianowana na duchownych, druga część pełniła misję nauczycielską. Mimo iż był on człowiekiem wiary, podczas pracy z młodzieżą to właśnie dydaktyce poświęcał najwięcej czasu, a według Teofilakta Kliment do każdego mniejszego regionu wysyłał po trzystu swoich uczniów, nie licząc ich pomocników. W *Obszernym żywocie…* znajdujemy potwierdzenie, iż praca duchowo-oświatowa Klimenta Ochrydzkiego trwała siedem lat. Niedługo potem umarł książę Borys, a po pewnym czasie tron po nim objął Symeon, który rozpowszechnił chrześcijaństwo na terenie całego państwa bułgarskiego. I to właśnie car Symeon mianował Klimenta biskupem veličkim. Velika (pol. Wielka), jako toponim wówczas nie była znana w tej części Macedonii, ani w Ochrydzie, ani w jego okolicy, natomiast rzeka Treska, która wypływa niedaleko Ochrydu, w początkowym swym biegu nazywana jest Veliką, co skłania do przypuszczenia, że św. Kliment Ochrydzki po prostu kierował większym terytorium, niż się to początkowo wydawało, tj. centralną Macedonią, od Prilepu, przez Bitolę i Ochryd, po południowo-zachodnią Strugę i Kičevo włącznie[13].

Gdy został biskupem, zwolniła się posada głównego nauczyciela w Kutmičevicy, dlatego w 893 r. objął ją Naum, wysłany do pełnienia tej funkcji przez cara Symeona. Kliment, jakiego znamy z powyższego opisu, nadal jednak pełnił rolę duchowego nauczyciela i propagatora myśli chrześcijańskiej: „Nauczał kler, w jaki sposób ma traktować porządek życia cerkiewnego, aż po naukę psalmów i modlitw". Stał się pewnego rodzaju „ojcem ludzi chorych" oraz „opiekunem kobiet, które nie mogły mieć potom-

[11] Х. Поленаковиќ, *op. cit.*, с. 167.

[12] *И.* Велев, *Кирилометодиевската традиција и континуитет*, Скопје 1997, с. 167.

[13] Terytorium, którym kierował Kliment, mogło być rozległe i mieć swoją siedzibę aż w Velesie – mieście znajdującym się na samej rzece Vardar, czyli w centralnej części Macedonii. Jest to teza bułgarskiego badacza Ivana Snegarova, zob. Х. Поленаковиќ, *op. cit.*, с. 169.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

stwa”[14], budował cerkwie i kaplice. W pewnym opisie można przeczytać, iż z Azji[15] sprowadzał nawet owoce i rzadkie orientalne drzewka, które wraz z uczniami sadził przy klasztorze, któremu nadał imię po św. Pantelejmonie, wielkim uzdrowicielu i świętym z IV w. Legendy głoszą, że za czasów Klimenta w Ochrydzie istniały trzy cerkwie katedralne, z których dwie wzniesiono właśnie przez niego.

Z czasem zdrowie Klimenta stało się coraz bardziej kruche; jego nieustanna działalność zmusiła go do tego, by pojechać do cara Symeona i poprosić go o zwolnienie z obowiązków biskupich. Oczywiście, nie chcąc stracić tak cennej osobowości, car odesłał go z powrotem do Ochrydu[16]. Niedługo potem Kliment, w parę lat po śmierci najbliższego współpracownika Nauma, 27 lipca (9 sierpnia starego stylu) 916 r. zmarł. Miejsce ostatecznego pochówku wyznaczył sobie sam – „po prawej stronie przedniej części nawy”[17], tam gdzie do dziś spoczywa część jego relikwii. Zgodnie z jego wolą i przekonaniami majątek został podzielony na dwie części: jedną przeznaczył biskupstwu, a drugą oddał w dziedzictwo klasztorowi, który zbudował na obrzeżach osiedla Plaošnik w Ochrydzie, tuż pod samą Twierdzą cara Samuila, skąd rozpościera się piękny widok na Jezioro Ochrydzkie.

Relikwie Klimenta pozostały w cerkwi klasztornej na Plaošniku, ale tylko do czasu najazdu osmańskiego na Bałkany w XV w. Sama cerkiew została przez najeźdźców przekształcona w meczet, a wierni w obawie przed Turkami ukryli relikwie w oddalonej o 300–400 m cerkwi św. Bogurodzicy Peribleptos, zbudowanej w 1295 r. Według przekazów, a także wciąż żywych legend, autorytet Klimenta był tak wielki, że nierzadko wierni narażali się na utratę własnego życia tylko po to, by uratować jakiekolwiek części jego relikwii, by mogły one na zawsze być czczone tak, jak na to ten niezwykły święty zasługiwał. Podczas liturgii, pogrzebów, ceremonii zaślubin czy chrztów w ochrydzkich cerkwiach zawsze czytano, i nadal jest to praktykowane, fragmenty jego żywotów, pieśni pochwalnych oraz innych dzieł. Tak samo jak w przypadku kultu św. Nauma, do dziś w Macedonii panuje przekonanie, że ktokolwiek zwróci się do „dedo Klimenta”[18] z prośbą, by spełnił jego życzenia i odpowiedział na modlitwy, ten zostanie wysłuchany.

Kanon z *Obszernego żywota Klimenta* abp. Teofilakta, kończący tę najważniejszą hagiografię, jest potwierdzeniem jego wielkości: „Sam bogato zaopatrzył cerkwie w pieśni liturgiczne i psalmy, a święta objaśnił pouczeniami. Za sprawą Klimenta i jego żywotów mnisi wybierają ascezę, a duchowni uczą się żyć według kanonów”[19].

---

[14] Т. Вражиновски, *Народна митологија на Македонците*, т. 1, Скопје–Прилеп 1998, с. 250–251.

[15] Szczegółowo o tym w części dotyczącej legend.

[16] И. Велев, *Кирилометодиевската…*, *op. cit.*, с. 18.

[17] Е. Димитрова, С. Коруновски, *Византиска Македонија. Историја на уметноста на Македонија од IX до XV век*, Скопје 2006, с. 43.

[18] Dziadka Klimenta. ‘Dedo’ w języku macedońskim to dziadek. W ten sposób macedońscy wierni często w modlitwach zwracają się albo do jakiegoś świętego albo do władyki czy proboszcza, do którego przychodzą z jakąś prośbą. Świadczy to o niezwykłej bliskości, którą odczuwają podczas tej komunikacji.

[19] Х. Поленаковиќ, *op. cit.*, с. 174.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

Natomiast w drugim wspomnianym żywocie – *Krótkim żywocie Klimenta* – autorstwa Dimitrija Chomatiana, znanym także jako *Ochrydzka legenda*, nie znajdziemy jakichkolwiek nowych lub odmiennych informacji od tych, które zawarte są w żywocie Teofilakta. Warto jednak podkreślić fakt, który dotychczas nie został potwierdzony ze stuprocentową pewnością, iż Kliment podobno dla lepszej przejrzystości skonstruował inne (lub niektóre) litery od tych, które do alfabetu wprowadził Cyryl[20], jednak do dzisiaj slawistyka jeszcze nie udzieliła odpowiedzi, o jakie kształty chodzi. Liczni naukowcy informują o tym, że tłumaczenia rodzimych ksiąg na język staro-cerkiewno-słowiański dokonano w tym samym słowiańskim dialekcie z okolic Salonik, którym w zasadzie posługiwali się sami Bracia Cyryl i Metody.

3. Co przekazy i podania ludowe mówią o św. Klemensie i jego relikwiach?

Jak wspomniano powyżej, niespokojny duch św. Klimenta Ochrydzkiego kontynuował swoją „podróż" w przestrzeń duchową południowego chrześcijaństwa nawet po jego śmierci. Kwestia ukrywania części jego relikwii ma charakter także symboliczny. Podczas najazdów tureckich grupa mnichów w Beru, Greków z pochodzenia, po prostu zabrała z Peribleptos czaszkę Klimenta i zaniosła do swojego klasztoru nad rzeką Bistrycą. Jego „podróż w czasie" ma swój ciąg dalszy pod koniec XIX w., gdy metropolita Egzarchatu Grzegorz rozkazał przenieść pozostałe relikwie do Bułgarii. Natomiast po I wojnie światowej, kiedy w tej części Macedonii panowało Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców, część prawej dłoni świętego została ponownie sprowadzona do Ochrydu przez ówczesnego metropolitę Ochrydu Borysa i oddana do mniejszej cerkiewki św. Nikoli Gjerakomia na ochrydzkiej starówce niedaleko molo. Historia ta ma zresztą ciąg dalszy, ponieważ po II wojnie światowej relikwie te sprowadzono do wspomnianej cerkwi Peribleptos. W 2001 r. zaś, podczas ostatniej przeprowadzki Wielkiego Świętego i odnowienia cerkwi katedralnej na wspomnianym Plaošniku, relikwie Patrona Macedońskiej Cerkwi Prawosławnej złożono w miejscu ostatecznego spoczynku.

4. Dzieła literackie Klimenta

Jego dzieła literackie nauka klasyfikuje na dwie grupy:

1. Do pierwszej zalicza się grupę 15 tekstów, w których zanotowano imię Kliment oraz różne modyfikacje nazw funkcji pełnionych przez niego (np.: bp Kliment, Kliment bp Velički, Kliment bp Słowiański itp.). Teksty te niekoniecznie są jego autorstwa. W tej grupie mieści się także załączona tutaj *Służba ku czci Klimenta*, napisana przez anonimowego ucznia.

[20] И. Велев, *Кирилометодиевската…*, *op. cit.*, с. 19.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

2. Druga, o wiele większa grupa, to dzieła, które są autorstwa św. Klimenta oraz zostały napisane w języku staro-cerkiewno-słowiańskim. Liczy ona ok. 40 pozycji. Poniżej przedstawiono niektóre ważniejsze z nich i ich krótkie streszczenie.

Należy zacząć od zasadniczego pytania, czy Kliment jest autorem słynnego *Żywota Metodego*? Twierdzi się, że mógł on go stworzyć, skoro tyle czasu spędził u boku swego Mistrza, od misji Chazarskiej przez Morawy. Jego uczniowie pisali w niektórych mniejszych żywotach, iż Kliment trudził się nad tym opracowaniem nawet w ostatnich chwilach swojego życia. Do dziś nie ma jednak źródeł weryfikujących tę tezę.

Pochwała ku czci błogosławionego Ojca naszego i nauczyciela słowiańskiego Cyryla Filozofa to jedno z najważniejszych dzieł Klimenta – tekst poetycki, pierwszy w języku staro-cerkiewno-słowiańskim, który został poświęcony jego nauczycielowi Cyrylowi. Pisał w nim o zrzekaniu się dóbr materialnych oraz wszelkich przyjemności przez Cyryla, głównego działacza oświaty słowiańskiej, „nowego apostoła i nauczyciela wszystkich ziemi świata", który „nauczał we właściwej Wierze".

Słowa i Pouczenia, w których notuje się jego imię[21]:

1. *Pouczenie o Zmartwychwstaniu*, „Pouczenie biskupa Klimenta";
2. *Pouczenie o Przeobrażeniu Pańskim* – św. Klimenta;
3. *Słowo na Niedzielę Palmową*;

Słowa i Pouczenia, które chwalą Chrystusa (podczas wielkich świąt):

1. *Słowo na Narodziny Chrystusa*;
2. *Słowo na Objawienie Pańskie*;
3. *Drugie Słowo na Objawienie Pańskie*;
4. *Słowo na Święto Spotkania Pańskiego*;
5. *Pouczenie o Niedzieli Palmowej*;
6. *Słowo na Wielki Czwartek*;
7. *Słowo na Wielkanoc*;
8. *Drugie Słowo na Wielkanoc*.

Kliment jest także autorem słów pochwalnych ku czci Bogurodzicy, spośród których najbardziej znane jest:

1. *Pouczenie o Zwiastowaniu*. W ochrydzkiej cerkwi św. Klimenta znajduje się wspaniała ikona z przełomu XI–XII w., na której ukazany jest Archanioł Gabriel zwiastujący Bogurodzicy radosną nowinę;

2. *Pouczenie o Poczęciu Bogurodzicy*;

3. *Pouczenie o Zaśnięciu Bogurodzicy* „św. Klimenta biskupa". Ikona przedstawiająca tę scenę znajduje się w cerkwi św. Nikoli Gierakomia z XIV w.

Jako jego dzieła są traktowane także dwie pochwały ku czci Jana Chrzciciela:

1. *Słowo pochwalne ku pamięci proroka Zachariasza oraz o Narodzinach Jana Chrzciciela*, autorem jest, jak podano, Kliment „jepiskup";

[21] Wyboru tytułów poszczególnych dzieł w moim tłumaczeniu dokonano na podstawie szerszego rozdziału w: Х. Поленаковиќ, *op. cit*., с. 184–200.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

2. *Słowo pochwalne o Janie Chrzcicielu*, gdzie zaznaczono, iż zostało ono „stworzone przez Klimenta, biskupa Veličkiego".

Kolejne dzieła poświęcone Janowi Chrzcicielowi, choć nie figuruje w nich Kliment, jako autor, lecz są one mu przypisywane, to:

1. *Słowo pochwalne o Narodzinach Jana Chrzciciela*, w którym jest podana historia zdobycia czaszki Klimenta przez wyżej wspomnianych greckich mnichów z Beru.

O apostołach i prorokach:

1. *Pochwała proroka Eliasza*;
2. *Pochwała apostoła Pawła*;
3. *Słowo pochwalne ku czci apostołów Piotra i Pawła*;
4. *Pouczenie ku pamięci świętych apostołów Piotra i Pawła*.

Słowa św. Klimenta stworzone ku czci męczenników:

1. *Pochwała ku czci świętego Dimitrija Zwycięzcy z Salonik, sławnego męczennika Chrystusowego*;
2. *Pochwała ku czci Klemensa, papieża rzymskiego*;
3. *Pochwała ku czci czterdziestu męczenników*;
4. *Pochwała trzech młodzieńców z Babilonu*.

Słowa i pochwały na poszczególne święta:

1. *Słowo na święto Podwyższenia Krzyża Świętego*;
2. *Pochwała krzyża*;
3. *Słowo na Pięćdziesiątnicę*;
4. *Pouczenie o Tygodniu Mięsopustnym*;
5. *Pouczenie o poście*;
6. *Pouczenie o Sirnej Niedzieli*[22];
7. *Pouczenie przed Objawieniem Pańskim*;
8. *Pochwała ku czci arcykapłana Ireneusza*;
9. *Słowo pochwalne o Kuźmie i Damianie*;
10. *(Drugie) Słowo pochwalne o Kuźmie i Damianie*;
11. *Słowo o biblijnych praojcach*;
12. *Pochwała ku czci św. Mikołaja*;
13. *Pouczenie ku pamięci ewangelisty Marka*;
14. *Słowo o Bożej istocie, o śmierci i pokucie*;
15. *Słowo o korzyści duchowej*.

Św. Kliment w hagiografiach najczęściej nazywany jest:

– Święty Kliment – wszechświęty nauczyciel, jakby nie był z tej ziemi, jakby został wysłany z Nieba, by głosił Słowo Boże;

– Święty Kliment – fundament i podłoże cerkwi prawosławnej;

– Święty Kliment – nieporównanie Bogomądry oraz owocny cudotwórca;

– Święty Kliment – jasno świecące słońce Słowian;

[22] Ostatnia niedziela przed Pročką. *Pročka* to dzień w prawosławiu, który poprzedza post wielkanocny, gdy wierni przebaczają sobie nawzajem poczynione grzechy.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

– Święty Kliment – nieśmiertelny błogosławiony, który zakrył niebo swoją sławą;
– Święty Kliment – który w niebie jest równy dwunastu świętym;
– Święty Kliment – który stoi po prawej stronie Chrystusa, który przez Niego udowadnia, że Słowo jest Bogiem, i znów powtórzmy, że Słowo jest Bogiem!

5. Podania ludowe i legendy związane ze św. Klimentem

Jest wiele legend o kulcie św. Klimenta, niektóre stworzone przed wielu laty. Pierwsze podania i legendy znajdują się w zebranych dziełach Braci Miladinovów z 1861 r. (Zagrzeb), aczkolwiek w innych zbiorach można odnaleźć kolejne. Ciekawy jest fakt, iż przebywając w Ochrydzie, nie raz można się spotkać z ludźmi, którzy te podania przekazują na swój sposób, stąd nietrudno odnieść wrażenie, iż ów kult jednak najbardziej jest żywy właśnie w tym regionie. Autor tego tekstu spotkał się z niezliczoną rzeszą osób z Ochrydu, która pielęgnowała kult ku czci św. Klimenta i, co jeszcze bardziej interesujące, te same legendy za każdym razem były opowiadane inaczej. Jednym słowem, każdy narrator (i dziś, i na przestrzeni dziejów) dodawał „coś" od siebie, ale w żadnym wypadku nie wpłynęło to na podstawowy kształt konkretnego podania. Świadczy to o tym, że im też zależało na nienaruszalności kultu, a te nieznaczne różnice uświadamiają nam, jakim ważnym świętym był, jest i zostanie na zawsze Kliment dla mieszkańców tego regionu. Nie ma cerkwi pod jego wezwaniem, mniejszej lub większej, gdzie ludność lokalna w ciągu roku nie zapalałaby świec, kadzideł czy też nie składałaby darów i ofiar ku jego czci. Wierni i nie tylko w czasach dla nich trudnych, nieprzychylnych (zabory, wojny, katastrofy) zawsze odmawiali modlitwy, prosząc św. Klimenta o pomoc, poratowanie żywych, zbawienie dusz zmarłych.

Jedną z najbardziej rozpoznawalnych legend jest ta o stopie św. Klimenta, która została omówiona w zbiorach Braci Miladinovów na wzór podobnej legendy o spotkaniu św. Piotra z Chrystusem w Rzymie. Miladinovowie pisali: „W Ochrydzie istnieje kamień, na którym wgłębiono odciski stóp, które – jak mawiają – są śladami po św. Klimencie"[23]. To dowodzi po raz kolejny, iż kult Klimenta w tym regionie, jak również jego postać są utożsamiane nawet z samym Chrystusem. Według innej legendy, w zasadzie są to stopy Królewicza Marka, ale przeniesienie cech z jednej na drugą postać historyczną na Bałkanach nie jest wyjątkowym zjawiskiem, nie tylko w tym wypadku. Mitologia ludowa czerpała z potrzeby poszukiwania mocnego wsparcia ze strony świętego, oplatając to dowolną ludową interpretacją. W tym wypadku aluzje do rzymskiej legendy są wymowne, choćby przez podobieństwo ucieczki apostoła Piotra przed Neronem, kiedy spotkał Chrystusa, który z kolei przyjechał do Rzymu w celu ponownego

[23] Bracia Miladinovowie to wielcy bracia z macedońskiej Strugi nad Jeziorem Ochrydzkim. Starszy z braci Dimitrija jest znany jako nauczyciel i zbieracz twórczości ludowej, a młodszy o 20 lat Konstantin to znany poeta. Obaj przez jakiś czas działali na emigracji w Moskwie. Prof. Polenaković podał, że ich zainteresowanie twórczością Klimenta było tak wielkie, iż starszy z braci Dimitrija zaprosił do Macedonii wielkiego rosyjskiego slawistę Viktora I. Grigorowicza, z którym wspólnie w cerkwi św. Klimenta odnaleźli kopię omawianego tutaj *Obszernego żywota Klimenta*. Szerzej o tym w: Х. Поленаковиќ, *op. cit.*, с. 216–218.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

ukrzyżowania, głosząc zwycięstwo wiary. Według tej legendy, Piotr zapytał Chrystusa: „Quo vadis, Domine?", a ten zatrzymując się przez chwilę w tym określonym miejscu, pozostawił ślady swojej stopy. Zbudowano tam kapliczkę, która jest odwiedzana przez turystów, a szczególnie popularna stała się również w Polsce za sprawą wielkiego klasyka Henryka Sienkiewicza oraz jego powieści *Quo vadis*[24].

Kolejna z legend opowiada o „relacji" św. Klimenta z innym wielkim chrześcijańskim świętym, św. Nikolą (Mikołajem), który w tradycji prawosławnej[25] jest sławiony jako uzdrowiciel i cudotwórca. Legenda ta została opublikowana w czasopiśmie w Sarajevie w 1887 r., a zanotowana przez pewnego bośniackiego duchownego, który Klimenta nazwał Aklemije[26]. Podaje się, że „Aklemije przychodzi 25 listopada każdego roku (jak wspomniano powyżej, to data obchodów według starego stylu »zimowego Klimenta«, czyli 8 grudnia nowego stylu – przyp. Z.S.), lud mu służy i go szanuje, jako wielce czcigodnego Bożego i ludowego opiekuna". Kliment był duchownym w tych okolicach, zaś w sąsiedniej wiosce służył Bogu i ludowi św. Nikola. Obaj księża pomyślnie współpracowali ze sobą i się przyjaźnili, aż do pewnego dnia, gdy Klimentowi nad ołtarzem objawił się anioł, zabraniając mu odprawiać liturgię, ponieważ poprzedniej nocy popełnił jakiś grzech. Anioł rzucił klątwę na Klimenta: „Obyś był przeklęty i nie mógł umrzeć [...] dopóki nie wyspowiadasz się ze swoich grzechów"[27]. Kliment również rzucił klątwę w jego stronę i odpowiedział, by się przemienił w kamień i pozostał w tej postaci, dopóki sam Kliment nie ożywi go swoim błogosławieństwem.

Według wierzeń, św. Kliment jest znany również ze swojej mocy uzdrowicielskiej. Wśród mieszkańców Ochrydu i okolicznych wiosek panuje przekonanie, że święty może objawiać się dwojako: w bezpośrednim kontakcie z wiernymi oraz we śnie. W tych „relacjach" miał on pomagać wiernym w wyborze odpowiednich sposobów na uzdrowienie (budowa domów, klasztorów lub wybór odpowiednich ziół leczniczych)[28].

Jak już wspomniano, Kliment był znany ze swoich licznych wędrówek. Pewnego dnia wrócił do tej wioski i chciał przenocować u jakiegoś mieszkańca właśnie w przeddzień święta ku czci św. Nikoli. Zebrani goście i domownicy świętowali, a Kliment siedział w jakimś kącie zupełnie niezauważony przez nich. W pewnym momencie zapytał ich, dlaczego sławią św. Nikolę, a nie jego? Przecież on sam tutaj, w tej samej wiosce, „służył razem ze św. Nikolą", więc czemu jego nie wspominają? Miejscowi zaczęli się śmiać, ponieważ św. Nikola zmarł setki lat wcześniej i przecież „w jaki sposób Kliment mógł być jego rówieśnikiem", ale Kliment zapytał ich, czy nadal jest tam stara cerkiew, przed którą stoi kamienna płyta z wizerunkiem anioła. Gdy potwierdzili, następnego poranka Kliment zaprowadził ich do lokalnej cerkwi i zaczął „rozmawiać" ze skamie-

[24] Х. Поленаковиќ, *op. cit.*, с. 225.

[25] W odróżnieniu od tradycji ludowej, w której św. Nikola jest patronem marynarzy, rybaków, podróżników, a nie osobą przynoszącą dary.

[26] Później w legendzie spotyka się imię Klimentie (po serbsku Klimentije), m.in. często używane w regionie Ochrydu, jako spieszczenie imienia Kliment.

[27] Х. Поленаковиќ, *op. cit.*, с. 226.

[28] Т. Вражиновски, *Македонска народна Библија*, Скопје 2006, с. 340.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

niałym aniołem. Poprosił go o błogosławieństwo, by móc umrzeć, a anioł poprosił go, by to on (Kliment) go pobłogosławił i uwolnił z kamiennych więzów, ponieważ jeżeli będzie inaczej, to Kliment umrze, a anioł pozostanie skamieniały. Kliment się zgodził, błogosławił anioła, który odżył i pobłogosławił Klimenta, który zaraz potem umarł. Jak dalej podaje legenda, „Kliment(ije) stał się świętym, a w tym miejscu wierni postawili klasztor, w którym do dziś spoczywają relikwie ich wielkiego świętego". Ten ostatni fakt trudno uznać za wiarygodny, bo jak już podano powyżej, części jego ciała spoczywają w różnych krajach. Przekaz ten potwierdza fakt, że św. Kliment i wierzenia z nim związane od chwili jego śmierci były i są wciąż żywe w każdym środowisku, w którym jest czczony. Utożsamianie go z rówieśnikiem i współpracownikiem św. Nikoli, które przetrwało do dzisiejszych czasów, wypływa z powyżej scharakteryzowanych mitów związanych z jego postacią. Również i to, że jest to legenda, która nie dotyczy obszarów wspomnianych już: Kutmičevicy, Devolu czy Veliki, lecz oddalonej o kilkaset kilometrów na północny zachód Bośni. Może to świadczyć o tym, że albo ją usłyszał jakiś bośniacki duchowny, przebywając w kultowym Ochrydzie, i sprowadził do Bośni, albo któryś z mieszkańców (lub grupa) z Ochrydu pracujących w Bośni po prostu „zabrał" ze sobą tę legendę i przekazał innym.

W świetle pozostałych podań ludowych, przekazywanych przez mieszkańców samego Ochrydu, najbardziej rozpowszechnione są dwie legendy. Jedna z nich głosi, iż Kliment „był miłośnikiem cudnych egzotycznych owoców" sprowadzonych „z Azji"[29], kolejna, najbardziej rozpoznawalna dotyczy budowy klasztorów św. Nauma i św. Klimenta. Pierwszy został zbudowany na obrzeżach Jeziora Ochrydzkiego w zupełnie innym końcu (przy dzisiejszej granicy z Albanią), drugi zaś nad samym jeziorem na wspomnianym wzgórzu Plaošnik niedaleko Twierdzy Samuiła (z przełomu X–XI w.) oraz bazyliki wczesnochrześcijańskiej z II–VI w.

Legendę tę zanotował znany serbski dyplomata i dramatopisarz Branislav Nušić, który pod koniec XIX w. pełnił służbę dyplomatyczną w Macedonii ze względu na to, że miał pochodzenie macedońskie i doskonale znał te tereny. W swojej książce[30] podał wiele legend i opowiadań na temat przeszłości Ochrydu i całego regionu nad Jeziorem Ochrydzkim, w tym legendę o sznurku przeciągniętym nad samym jeziorem między jednym a drugim klasztorem[31]. Sznurek miał służyć robotnikom do podawania sobie narzędzi, co miało ułatwić ich pracę, a także poprawić komunikację między braćmi[32]. Gdy sznurek się zatrząsł, to był to sygnał, iż roboty miały zostać przerwane i że trzeba było zobaczyć, na jakim etapie te prace są, czyli który z „braci" (Naum lub Kliment)

[29] Źródło podaje co prawda Azję, jednak ze względu na to, iż w Ochrydzie mieszkańcy nigdy nie darzyli sympatią grecką politykę cerkiewną w przeciwieństwie do rodzimej, niewykluczone, iż w rzeczywistości tym krajem z dużą pewnością mogła być Grecja.

[30] Б. Нушић, *Крај обала Охридског језера. Белешке из 1892 године*, Београд 1894.

[31] Jest to długość ok. 28 km.

[32] Autor tego tekstu nieraz miał okazję właśnie tę legendę usłyszeć z ust kobiet z Ochrydu, stąd trudno jest określić, jak rzeczywiście jej treść oraz przeróżne wersje były modyfikowane na przestrzeni lat.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

zbudował więcej. I odbywało się to aż do momentu, gdy obydwóm pozostały do zbudowania tylko kopuły. Wówczas sznurkiem zatrzęsły „czarne wrony" i robotnicy od Klimenta zaprzestali prac, myśląc, że jest to sprawka robotników św. Nauma. Ci zaś kontynuowali pracę i czekali, aż tamci z Ochrydu dadzą znać, lecz nie było od nich wieści. Następnego dnia sznurek znów się zatrząsnął, i ponownie nie przez robotników św. Klimenta, lecz tym razem za sprawą „białych gołębi"[33]. Wskutek tego nieporozumienia budowa cerkwi i klasztoru św. Nauma została zakończona wcześniej, co z kolei mogło stać się przyczyną – jak głosi przekaz – przekształcenia klasztoru Klimenta w meczet w XV w. (o czym też było napisane powyżej).

6. Obrzędy związane z obchodami św. Klimenta w Ochrydzie. Koncepcja współczesna

W przeddzień święta o godz. 19.00 wierni z Ochrydu zbierają się na rynku i z zapalonymi świecami wraz duchownymi przechodzą do wspomnianej cerkwi św. Klimenta na Plaošniku. Odprawiana jest liturgia, wierni śpiewają pieśni ku czci Klimenta i, by uczcić ten dzień, wszystkim podaje się chleb z winem zwany anaforą. Obrzęd trwa około godziny.

Ci, którzy organizują imieniny Klimenta (jeśli ktoś w rodzinie ma na imię Kliment), obchodzą je w samym dniu 8 grudnia, a ci, którzy czczą Slavę[34], świętują w przeddzień, właśnie po liturgii.

Na stole podczas Slavy pojawiają się wyłącznie dania postne: sałatki, *tavče-gravče* (zapiekana fasola), postne sarmi (gołąbki), kilka rodzajów ryb przyrządzanych na różne sposoby, na końcu podaje się postną baklavę, pszenicę i owoce.

Na imieniny nie zaprasza się gości, ma prawo na nie przyjść każdy, kto ma krewnego o takim imieniu lub zna go osobiście. Na Slavach gości się tylko tych, których zaproszono, co stanowi dużą różnicę.

Na imieninach podaje się napoje, z czego najczęściej pije się wino, serwuje rogaliki (tzw. kiflički), wędliny, kilka rozmaitych przystawek, 3–4 rodzaje serów, białego lub żółtego, i popularne ciasta „dla gości", orzeszki, migdały. Nie wolno się dłużej zatrzymywać, najwyżej godzinę, ponieważ wiele osób przychodzi uhonorować solenizanta, więc ten, kto przyszedł pierwszy, musi też pierwszy odejść z imienin. Domownicy ubierają się zawsze odświętnie i w nową odzież. To najważniejszy dzień w roku dla wszystkich czcicieli świętego.

[33] Pewnie mewy, które w Ochrydzie i nad jeziorem przelatują od setek lat.

[34] *Slava* – święto rodzinne, domowe. Każda rodzina prawosławna wybiera sobie patrona domu, zazwyczaj świętego, i w dzień, kiedy przypada to święto, organizuje slavę. Z tej okazji przygotowuje się wiele potraw, które zanosi się do cerkwi na poświęcenie.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

7. Instytucje w Macedonii noszące imię św. Klimenta

Warto jeszcze nadmienić, iż św. Kliment Ochrydzki jest patronem Macedońskiej Cerkwi Prawosławnej – Arcybiskupstwo Ochrydzkie (maced.: *Македонска православна црква – Охридска Архиепископија*).

Uniwersytecka Biblioteka Narodowa z siedzibą w stolicy Macedonii – Skopje – również nosi jego imię.

Liczne licea oraz szkoły podstawowe w całym kraju, a przede wszystkim najstarsze liceum w Ochrydzie także ma za patrona św. Klimenta, oprócz tego jego imię nadane jest wielu alejom, ulicom i cerkwiom w całym kraju, w ten sam sposób honorując tego wielkiego świętego.

Służba św. Klimentowi Ochrydzkiemu

Bogiem natchnione organy[35]
Jaskółko złotousta
Słowiku dobrośpiewny
Rozumie natchniony
Świeczniku świetlany
Oczy złotowzroczne
Usta Boga głoszące
Języku miód wytaczający –
Święty Klimencie
Módl się za wiernych
Pamięci Twej świętej!
Które miejsce nie świeciło się modlitwami Twoimi, Święty?
Któraż cerkiew nie została oświecona Twoimi słowami?
Duchowna piszczałko
Cymbały brzmiące
Liro przepiękna
Światłością wieńczony
Wszelkie stworzenie czci pamięć Twoją
Klimencie, prześwięty Ojcze!
Pięknie brzmiąca trąba zjawiła się
Rozgłaszając po świecie złotozorzane słowa.
Klimencie błogosławiony
Jako grom zagrzmiałeś
Świętą nauką swoją jaśniejąc
Jak słońce świetlanymi zorzami,
Którymi i mnie oświeć, Święty
I oświetl modlitwami Twoimi,
Błogosławiony!
Ojcze Klimencie sławny,
Słowami swymi rozlewasz się

[35] Tekst nabożeństwa (służby) ku czci św. Klimenta powstał w gronie jego najbliższych uczniów w Macedonii tuż po 916 r., czyli zaraz po jego śmierci. Na język polski przełożył Aleksander Naumow, zob. *Literatura na świecie*, nr 12 (116), Warszawa 1980, s. 109–110.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

We wszystkie ziemi krańce
Jak rzeka duchowna z Edenu
Tajemnie wypływająca w strony cztery,
I wszystkich w wierze pouczasz
Wszechzłotą nauką swoją,
A jako dar zesłany z góry
Ty – w Bogu rozumny
I nas z Bożą pomocą obdarzasz.
Proś o zbawienie dusz naszych.

Streszczenie: Św. Kliment Ochrydzki to najbardziej znany uczeń wielkich Braci z Salonik – Cyryla i Metodego. Jego niezwykle bogata twórczość do dziś pozostawia nam dużo cennych informacji na temat organizacji życia wiernych, moralizatorskiej edukacji chrześcijańskiej oraz piśmiennictwa szeroko pojętego na terenie zamieszkałym przez Słowian Południowych.
Wokół jego postaci do dziś krążą liczne legendy, podania i opowiadania, kult tego wielkiego świętego jest na tyle silny, że przenika do tradycji ludowej, o czym świadczą wciąż żywe zwyczaje w zakresie pielęgnowania jego kultu. Św. Kliment to niezwykle barwna postać, zasłużona również w sprawie podniesienia cyrylicy do rangi bardziej prestiżowego alfabetu, mimo iż pierwszy alfabet używany na terenie, gdzie jego działalność się odbywała (Ochryd i okolice w zachodniej Macedonii), to głagolica.
Jego zasługi są wielostronne i uniwersalne. Prócz wspomnianych walorów przede wszystkim należy wyróżnić powołanie i zorganizowanie pierwszej tzw. „słowiańskiej uczelni" w Ochrydzie, na której liczna grupa mnichów i świeckich uczniów zdobywała bogatą wiedzę w różnych zakresach życia chrześcijańskiego (nauka pisania, modlitwy, właściwy stosunek do obchodzenia świąt, śpiewy liturgiczne itp.).
W Macedonii jego kult traktuje się ponadczasowo, cieszy się on nienaruszalnym autorytetem i jest odbierany również m.in. jako patron wszystkich prawosławnych oraz Macedońskiej Cerkwi Prawosławnej, a liczne publiczne instytucje, jak biblioteka czy szkoły i ulice, noszą jego nazwę.
Słowa kluczowe: prawosławie, kult świętych, hagiografie, legendy

The cult of St. Kliment of hagiography and folk tales (the vision of a Macedonian)

Summary: Saint Clemence from Ohrid is the most known pupil and follower of Saint Brothers from Thesalonic, Cyril and Methodius. His incredibly literary output by this days gives us a lot of very usefully information about the organization of orthodox people life, moralizing Christian education and wide comprehend literature on the area South Slavs.
About his person by this days you can hear a lot of legends and stories, cult of this important saint is such strong, that it permit to the folklores, what is manifest in still strong tradition and maintain Saint Clemence's cult. Saint Clemence is very interesting personage. His work has contributed a cyrylic alphabet to the range of more prestige, although the first alphabet which was in use on the area of Saint Clement's activity (Ohrid and the western Macedonia) was the glagolic alphabet.

Pobrane z czasopisma Wschód Europy **http://journals.umcs.pl/we**
Data: 14/11/2026 19:46:00

His achievements are various and universal. Apart from the values mentioned above, we should underline the creation and organization of first "Slavic university" in Ohrid, where a group of monks and secular pupils afford the knowledge in various sphere of Christianity life (writing, prayers, proper celebration of church holidays, liturgical chant).
In Macedonia his cult is treated timeless and he enjoy the unimpaired respect. He is also patron of all orthodox people and Macedonian Orthodox Church and a lot of public institutions like libraries, schools or streets are named by Saint Clemence.
Key words: Christian orthodox religion, saint's cult, hagiography, legends

Bibliografia

Literatura na świecie, nr 12 (116), Warszawa 1980.
Велев И., *Византиско-македонски книжевни врски*, Скопје 2005.
Велев И., *Кирилометодиевската традиција и континуитет*, Скопје 1997.
Вражиновски Т., *Народна митологија на Македонците*, т. 1, Скопје–Прилеп 1998.
Вражиновски Т., *Македонска народна Библија*, Скопје 2006.
Димитрова Е., Коруновски С., *Византиска Македонија. Историја на уметноста на Македонија од IX до XV век*, Скопје 2006.
Пандев Д., Стојчевска-Антиќ В., *Македонија – лулка на словенската писменост*, Скопје 2006.
Поленаковиќ Х., *Творците на словенската писменост*, Скопје 1985.
Стојчевска-Антиќ В., *По стапките на Св. Климент Охридски: македонистички теми*, Скопје 2003.
Нушић Б., *Крај обала Охридског језера. Белешке из 1892 године*, Београд 1894.